

2023 decemberi mérnök évfordulók, emlénapok + **programok**

1. – 180 éve született Borbély Lajos mérnök

Délvidéken, a Torontál vármegyei Csóka (ma Čoka, Szerbia) településen, 1843. december 1-én született Borbély Lajos (1843-1923) kohómérnök. Mérnöki tanulmányait Selmecbányán és Příbramban (Csehország) végezte. 1867-ben a pénzügyminisztérium tisztviselője lett, majd a diósgyőri vas- és acélgyárhoz került. 1875-ben a salgótarjáni vasfinomító társulat műszaki igazgatója, 1881-ben a rimamurányi és salgótarjáni vasművek ipartelepeinek műszaki vezérigazgatója lett. Kohászatban meghonosította a Siemens-rendszerű gáztüzelést. Felismerte a Martin-acélgyártás jelentőségét. 1872-ben elsőként ismertette a regeneratív tüzelésű kemencéket, és Salgótarjában építtetett is egyet. Ugyanott ő alkalmazta először az általa szerkesztett kettős munkateres, regeneratív tüzelésű kavarókemencét, mely a szakemberek előtt nevét külföldön is ismertté tette.

1. – 90 éve született Lendvai Ödön vegyész

Budapesten, 1933. december 1-én született Lendvai Ödön (1933-1990) vegyész és fizikus. 1953-ban iratkozott be az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar fizika-kémia szakjára. 1958-ban szerzett diplomát, utána a Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Fizikai Kutató Intézetében kezdett dolgozni, ahol a vegyület-félvezetők kutatásával foglalkozott. Pályája kezdetén fényporokkal, ZnS kristályokkal és az amorf ZnS lumineszcenciájával foglalkozott. 1962-ben kristályfizikai kutatásaiért az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Schmid Rezső díjában részesült. Az 1970-es évektől vezetése alatt fejlődött ki a félvezető anyagok lumineszcens alkalmazásának rendszeres hazai kutatása. Élete fő művének tekintette a kutatások eredményeinek korszerű termékbe, gyártásba vitelét, önálló optoelektronikai alkatrészgyártó üzem és kutató-fejlesztő hely megalkotását. Hosszú és sikeres kutatói és vezetői múlt volt már mögötte, amikor a Kutatás + Fejlesztés (K+F) után immáron a „gyártás” szervezésébe kezdett. Hat szabadalma és mintegy száz tanulmánya volt magyar és főleg angol nyelven.

I. - ChatGPT és a magyar e-kormányzat konferencia

Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) és a Magyar Zoltán e-Közigazgatástudományi Egyesület december 1-én Budapesten rendezti a „ChatGPT és a magyar e-kormányzás. Új lehetőségek és új kihívások” című konferenciát, melynek célja a nagy nyelvi modellek közigazgatásban történő alkalmazásának megvitatása, különös tekintettel a hatékonyság növelés lehetőségeire, ill. a kiber- és információ biztonsági fenyegetések erősödésére. Bővebb infó: <https://ludevent.uni-nke.hu/event/3508/>

I-2. – Neumann Kollokvium

A Neumann János Számítógép-tudományi Társaság Orvos-biológiai Szakosztálya, a Pannon Egyetem Műszaki Informatikai Kara és a VEAB Egészségügyi Informatikai Munkabizottsága 2023. december 1-2. között Veszprémben rendezti idei kongresszusát, a XXXVI. Neumann Kollokviumot. A hazai egészségügyi informatika seregszemléje lehetőséget ad kutató- és fejlesztőműhelyek bemutatkozására. A kiállítótér pedig lehetőséget ad piaci szereplők megjelenésére is. Bővebb infó: <https://neumann-kollokvium.njszt.hu/>

2. – 90 éve született Dede Miklós fizikus

Kabán, 1933. december 2-án született Dede Miklós (1933-1997) fizikus. Karcagon érettségizett. Édesapja igazgató-tanító volt a kabai, majd a karcagi általános iskolában. Egyetemre Miskolcon kezdett járni, de átiratkozott Debrecenbe, fizikus szakra. 1956 októberében az Egyetemi Diákbizottság tagja volt, ezért diplomájának megszerzése után csak a karcagi általános iskolában tudott elhelyezkedni. Később sikerült tanári állást kapnia a gimnáziumban, közben levelező tagozaton elvégezte az ELTE tanári szakját. Szalay Sándor (1909-1987) fizikus, egyetemi tanár, debreceni Atommag Kutató Intézetének (ATOMKI) igazgatója segítségével került vissza az ATOMKI-ba, majd az egyetem Kísérleti fizika tanszékére. Csikai Gyulával közösen publikálták neutronfizikai kutatási eredményeiket, az egyetemi oktatásban viszont a mechanika tanításába dolgozta bele magát. Marx György (1927-2002) fizikus, egyetemi tanár, az ELTE atomfizikai tanszék vezetőjének támogatásával írta meg Isza Sándorral együtt a középiskolai mechanika új koncepciójú, nyelvezetében is újszerű tankönyvét, mely nagy vitákat váltott ki a 80-as években. Jó képességű tanítványai lelkesen követték, a szélesebb tanári közvélemény előtt azonban nem aratott sikert.

3. – 175 éve született Hlatky Miklós tanár

Szabadkán, 1848. december 3-án született Hlatky Miklós (1848-1929) fizika- és matematikatanár. 1868-tól három évig Pesten bölcslethallgató volt, majd két évig a tanárképzőnek volt az ösztöndíjasa. 1876-tól Székelyudvarhelyen, az állami főreáliskolában tanított természettan és mennyiségtan tantárgyakat. Az intézménye értesítőjében közölt szakmai tanulmányokat, többek között a város meteorológiai viszonyairól. Hlatky Miklós a helyi közművelődési élet szervezésében is tevékeny részt vállalt.

8. – 125 éve született Rédey István mérnök

Újpesten, 1898. december 8-án született Rédey István (1898-1968) hadmérnök, geodéta, egyetemi tanár. A budapesti Műegyetemen szerzett oklevelet, 1921-től a mechanika tanszéken oktató, majd a geodéziai tanszéken Oltay Károly (1881-1955) professzor tanársegédje lett. A Monarchia felbomlását követően életre hívott Honvéd Térképészeti Intézetbe 1923-ban került, 1927-ig a sztereofotogrammetria osztály vezetője volt. Az akkor kifejlődő új térképészeti eljárás gyakorlati alkalmazását kellett megoldania. A Magyar Fotogrammetriai Társaság főtitkáraként szerkesztette a társaság évkönyveit, összeállította a fotogrammetriai terminológiát és szakszótárt, az angol–magyar geodéziai szakszótár tervezetét. Foglalkozott a Alfred Lothar Wegener (1880-1930) földtantudós kontinensvándorlási elméletével, a potenciálemélet geodéziai vonatkozásaival, valamint a magyarországi földkéregmozgás kérdéseivel. A Műegyetemen 1942-ben magántanári habilitációt szerzett. Mérnök-ezredesként az 1951-ben megszervezett hadmérnöki kar térképészeti tagozatának vezetője volt 1957-ig. Az építőmérnöki kar geodéziai tanszékének vezetését 1959-ben vette át, s haláláig irányította az ottani munkát. A kor igényeinek megfelelően átdolgozta egykori tanára, Oltay Károly Geodézia kézikönyvét. *Általános geodéziai értelmező szótár* című műve 1961-ben jelent meg, ezt követte 1966-ban *A geodézia története* című munkája. Széles körű kapcsolatot tartott fenn a hazai és a nemzetközi geodéziai szervezetekkel.

8. – 190 éve született Sóltz Vilmos mérnök

Svedlén, 1833. december 8-án született Sóltz Vilmos (1833-1901) kohómérnök. Selmecebányai akadémiára 1854-ben iratkozott be, 1864-ben kohómester, 1869-ben a turjaremetei vasgyárnál felügyelő lett. 1872-ben a pojniki vasgyár, majd 1874-ben a tiszolci vasgyár vezetője. 1881-től a selmecebányai akadémia vaskohászati tanszékének helyettes tanára; majd 1882-től a tanszék vezetője. 1892-1896-ig volt az akadémia igazgatója. Az 1896. évi millenniumi kiállításon mutatták be a Sóltz-féle adagoló és gázfogó készülékét és a Sóltz-féle kemencét. Nevéhez fűződik az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület megalakítása 1892-ben, melynek ügyvezető alelnöke volt. Tiszteletére az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület 1967-ben Sóltz Vilmos-émlékéremet alapított.

8. – 140 éve született Balogh Artur mérnök

Budapesten, 1883. december 8-án született Balogh Artur (1883-1973) gépészmérnök. Oklevelét a budapesti Műegyetemen szerezte. Utána 1906-1909 között a Schlick-gyár tervező mérnöke volt. Innen a Fegyver- és Gépgyárba került, ahol Diesel-motorok szerkesztésével foglalkozott. 1919-ben a gyár termelési biztosává választották, emiatt 1920-ban állását veszítette. Ezt követően a Népszava ismeretterjesztő vállalkozásaiban vett részt. Jelentős a tudomány-történeti kutató munkája. Gépészeti kérdésekkel mindvégig foglalkozott, a fogaskerék-bolygóművek kinematikai vizsgálatának új módját vezette be; a belsőégésű motorok torziós önlengésszámainak kiszámítására és az eredmények ellenőrzésére új eljárásokat dolgozott ki.

9. – 100 éve született Ada-Winter Péter tanár

Budapesten, 1923. december 9-én született Ada-Winter Péter (1923-2020) matematika-fizika tanár, egyetemi oktató. Az egyetem elvégzése után fizikusként kezdett dolgozni az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. teszt laboratóriumában – amely gyárban feltaláló édesapja akkor éppen a rádiócsöveket gyártó részleget vezette. Az 1950-es évek közepén már a Madách Gimnáziumban tanított matematikát, majd 1960-tól a Radnóti Gimnáziumban folytatta tanári pályafutását. 1968-ban Genzwein Ferenc, a Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium igazgatója hívta a Fazekasba dolgozni, ahol hazánkban elsőként kidolgozta a tantervbe beépített kötelező számítástechnikai oktatási formát. 1970-ben a Fazekas volt az első magyarországi középiskola, amely számítógépet (egy TPA gépet) kapott; ekkor nagy lendülettel kezdett hozzá a számítástechnika és programozás oktatásához. Középiskolai tanári munkája mellett óraadó tanárként a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen (MKKE) és az ELTE Természettudományi Karán is tanított. Az 1970-es évek közepén Obádovics J. Gyula hívására otthagyta a tanári pályát, és a Munkaügyi Minisztérium Országos Vezetőképző Központjába (OVK) ment igazgató-helyettesnek. 1973-ban innen vált ki a Munkaügyi Minisztérium Számítástechnikai Intézete, ahol munkáját folytatta. 1976 szeptemberében a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapoknál (KöMaL) elindította a Számítástechnikai rovatot. A számítástechnika művelése mellett sokat foglalkozott a számítástechnikai diákmozgalom és országos középiskolai programozási versenyek létrehozásával is. Az NJSZT kezdeményezésére az 1985/85-ös tanévben megszervezték az első Nemes Tihamér országos középiskolai számítástechnikai tanulmányi versenyt; ő volt a versenybizottság első vezetője. Nyugdíjasként is aktív életet élt; cikkeket és lapokhoz olvasói leveleket írt részben szakmai, részben közéleti témákban.

11. – 110 éve született Szénássy Barna tanár

Ungváron 1913. december 11-én született Szénássy Barna (1913-1995) matematikus, tudománytörténész, egyetemi tanár. 1936-ban a debreceni Tisza István Tudományegyetemen matematika-fizika szakos tanári diplomáját szerzett. 1937-ben „Bolyai Farkas infinitézimális gondolatai” címet viselő disszertációjával bölcsészdoktori fokozatot szerzett. Gyulán, Ungváron, majd Jászapátiban, az állami Árpádházi Szent Erzsébet leánygimnáziumban tanított. 1945 tavaszán hadifogságba került, csak 1947-ben térhetett haza. Gimnáziumi tanár munkáját 1947-ben folytatta újra Jászapátiban. 1948-ban áthelyezték Debrecenbe a Révai Miklós gimnáziumba. 1951-ben került a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem (KLTE) matematikai intézetébe tanársegédként. 1952-től az akkor alakult Alkalmazott Matematika és Valószínűség-számítási Tanszéken kezdte meg egyetemi előadásait. 1975-ben lett egyetemi tanár. Az egyetemen hosszú évekig tanította a vegyészeknek és a kémia-fizika szakos hallgatóknak a matematikát, a matematika-szakosoknak pedig a matematika alapjait, halmazelmélet, komplex függvénytan, és matematika-történet tárgykörökből tartott előadásokat. A magyar matematika történetének a megírására a Magyar Tudományos Akadémiától (MTA) kapott megbízást. Kutatásait mindig az eredeti források alapján végezte, a kiváló nyelvismerete és megbízható latin tudása ezt lehetővé tette számára.

II. – Energiapolitikai eszmecsere

Az Energiapolitika 2000 Társulat a hazai energiapolitika aktuális kérdéseinek megvitatására havi rendszerességgel Budapesten tartja az Energiapolitikai Hétfő Esték című előadás-sorozatát. December 11-én a 17-19 óra közötti előadás témaköre: az energiapolitika és a klímapolitika összefüggései. A felkért előadó: Csernai László. Bővebb infó: www.enpol2000.hu

12. – 140 éve született Zsélyi Aladár mérnök

A felvidéki Bussán (ma szlovákiai Csalár) 1883. december 12-én született Zsélyi (eredetileg: Koch) Aladár (1883-1914) gépészmérnök, repülőgép tervező, aki behatóan foglalkozott a gázturbinák elméletével. 1901-ben beiratkozott a Műegyetem gépészmérnöki szakjára. Már egyetemi évei alatt foglalkoztatta a repülés, főként annak műszaki kérdései. Louis Blériot (1872-1936) francia mérnök, konstruktőr, pilóta 1909-es budapesti bemutatója akkora hatással volt rá, hogy hamarosan saját repülőgép tervezésébe kezdett. Gépénél több, korát megelőző konstrukciós megoldást alkalmazott. Ő alkalmazott először olyan kormány szerkezetet, amellyel a repülőgép valamennyi irányban irányítható volt. Nevéhez fűződik a rugózó futómű, valamint a kerekek közé szerelt biztonsági csúszótalpat is. Hazánkban elsőként kezdett el foglalkozni a gázturbinákkal. Jelentős tudományos és publikációs tevékenységet fejtet ki, ő volt a hazai repülési szakirodalom alapítója. Repülőgépeinek építését mérnöki számítások alapján végezte. 1914-ben kipróbált gépével 170 km/óra csúcssebességet ért el a korabeli gépek 90-100 km/óra teljesítményével szemben. Emlékét a Budapest XVI. kerületében, a mátyásföldi repülőtér közelében lévő, róla elnevezett Zsélyi Aladár utca, valamint a XVII. kerületben, a Ferihegyi repülőtér közelében található Koch Aladár utca is őrzi.

13. – 160 éve született Kolbányi Géza mérnök

Budapesten, 1863. december 13-án született Kolbányi Géza (1863-1936) mérnök, repülőgép- és repülőgép-motor-szerkesztő, a repülés neves úttörője. A Felső Ipariskola elvégzése után egy kórház főgépészeként helyezkedett el. 1909-től foglalkozott a repülőgépek akkori fő problémájával, a megbízható és könnyű repülőgép-motor tervezésével. Az elkészült 60 lóerős motor minden tekintetben felvette a versenyt a hasonló külföldi konstrukciókkal, sőt, két eredeti megoldást is tartalmazott. Amikor motorja már kifogástalanul működött, elkezdte a repülőgép szerkesztését. Az első gépet kivéve további öt alkotása a monoplán típust képviselte. A repülési kísérletek alapján egyre tökéletesítette elgondolásait és végül a Kolbányi VI. elnevezésű konstrukció utasokkal együtt sikeresen repült többször is. Anyagi források hiányában ezután abbahagyta a kísérletezést. *Repülőgépem Rákoson* című könyve csak halála után, 1937-ben jelent meg.

16. – 90 éve indult a magyar trolibuszforgalom

Első magyar trolibuszvonala 1933. december 16-án nyílt meg Óbudán, de az a II. világháborúban elpusztult és nem épült újjá. 1949. december 21.-én Budapesten a Kossuth Lajos tér és az Erzsébet királyné útja között újra megindult a trolibuszforgalom, s ezzel kezdetét vette a szűk belvárosi utcákban futó, elavult villamosvonalak trolibuszokkal való felváltása, elsősorban a VI., VII. és VIII. kerületben.

16. – 110 éve született Kovács István fizikus

Budapesten, 1913. december 16-án született Kovács István (1913-1996) fizikus, akadémikus. A híres fasori evangélikus gimnáziumban érettségizett, majd 1936-ban matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett a Budapesti Tudományegyetemen. Még ebben az évben fizetés nélküli tanársegédi állást kapott a Műegyetemen. A következő évben két dolgozata jelent meg (amellyel doktori címet szerzett), a kétatomos molekulák spektrumáról. Ennél a kutatási területnél azután fél évszázadon át kitartott. 1946-48-ban a tudományegyetem természettudományi kar elméleti fizikai tanszék adjunktusa, majd intézeti oktatója lett. 1948-49-ben Sopronban, a Műszaki Egyetem kihelyezett karán tanított, 1949-ben átvette a Bay Zoltán (1900-1992) fizikus távozásával üresen maradt atomfizikai tanszék vezetését. 1950-es megalapításától kezdve 1956 októberéig a Központi Fizikai Kutatóintézet (KFKI) igazgatója volt. 1967-ben – 18 évi levelező tagság után – a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjai sorába választotta.

16. – 140 éve született Kós Károly építész

Temesváron, 1883. december 16-án született Kós Károly (1883-1977) építész, író, grafikus, könyvtervező, szerkesztő, könyvkiadó, tanár és politikus, a szecesszió népi elemeket felhasználó irányzatnak jellegzetes képviselője. Középiskolai tanulmányait a kolozsvári református kollégiumban végezte, ezután a budapesti József nádor Műegyetem építőmérnöki szakjára jelentkezett. Két év múlva átiratkozott az építész szakra, ahol 1907-ben szerzett diplomát. Kezdő építészként a Székelyföld és Kalotaszeg építészetét tanulmányozta. Tervezői munkájában elsősorban az erdélyi népi építészet és történelmi építészeti emlékek motívumait használta fel, hatással volt rá a finn és angol építészet is. A „Fiatalok”-nak nevezett építész-csoport vezető alakja volt, a csoport tagjai voltak még többek között Györgyi Dénes, Jánszky Béla, Mende Valér, Tátray Lajos, Zrumeckzy Dezső. 1912-ben a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Czigler-érmével tüntették ki. 1916-ban három társával együtt őt bízták meg IV. Károly király koronázási ünnepségének díszleteinek

tervezésével. 1917-1918 során állami ösztöndíjjal Isztambulba küldték tanulmányútra. 1920-ban a trianoni békekötés után Erdélyben maradt, ezután nagyrészt irodalmi és közéleti tevékenységet végzett, de tervező-építész munkáját is folytatta. 1940-től a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán mezőgazdasági építészettel tanított. 1945-től a Mezőgazdasági Főiskola dékánja, majd 1953-ig tanára volt. 2010-ben posztumusz Ybl-díjjal tüntették ki. Főbb munkái: zebegényi templom (Jánszky Bélával), állatkerti pavilonok (Zrumecky Dezsővel), saját lakóháza (Sztána, a "Varjúvár"), városmajori iskola (Györgyi Dénessel), Wekerle-telep központja, református templom (Kolozsvár, Monostori út).

18. – 120 éve született Debreczeni László építész

Marosvásárhelyen, 1903. december 18-án született Debreczeni László (1903-1986) építész, grafikus, építész-történész, műemlékvédelmi szakember. Feltérképezett és díszes kiadványában közreadott 512 erdélyi református egyházi emléket. Lajstromba vette a kolozsvári műemlékeket, és számos műemlék-templomot restaurált, és egészített ki.

18. – 160 éve született Bogdánfy Ödön mérnök

Tordán, 1863. december 18-án született Bogdánfy Ödön (1863-1944) vízépítő mérnök, hidrológus, egyetemi tanár. Felsőfokú tanulmányait a budapesti Műegyetemen végezte 1885-ben. 1891-ben a hidrológia magántanára, 1893-tól az Országos Vízépítési Igazgatóság munkatársa, 1916-tól a Budapesti Kultúrmérnöki Hivatal vezetője és a Műegyetem tanára lett. A Tanácsköztársaság idején a kidolgozta a tanácskormány vízügyi programját. Bogdánfy Ödön 1894-ben megszervezte az árvizek előrejelzését, 1911-től 1916-ig szerkesztette a Vízügyi Közleményeket. Sokoldalú szakirodalmi tevékenységével a vízépítés és hidrológia legkorszerűbb eredményeit közvetítette és fejlesztette tovább. Emlékezetére 1951-ben a Magyar Hidrológiai Társaság (MHT) Bogdánfy-érem néven évenként kiosztásra kerülő kitüntetést alapított a vízgazdálkodás valamely ágában elért kimagasló tudományos munkásság jutalmazására

19. – 90 éve született Halzl József mérnök

Győrben, 1933. december 19-én született Halzl József (1933-2020) gépészmérnök. 1957-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen (BME) szerzett oklevelet. Szakmai munkája az energetikához kötötte, a rendszerváltozás előtt az EGI (Energiakutató Intézet) munkatársaként hőerőművekhez kapcsolódó kutatásokon dolgozott. 1991-1994 között a Magyar Villamos Művek vezérigazgatójaként irányította hazánk legnagyobb vállalatát. 1990-től 2018-ig a Rákóczi Szövetség elnöki tisztségét töltötte be. 2018-ban a Rákóczi Szövetség tiszteletbeli elnökévé választották. Társadalmi tevékenységének a Rákóczi Szövetség mellett része volt a városmajori plébániaközösség ifjúságának szervezése és a hátrányos helyzetű emberek energiafogyasztását segítő Héra Alapítvány vezetése is. Életében meghatározó szerepet töltött be a komolyzene, ő maga is magas szinten zongorázott.

19. – 125 éve született Szalay József mérnök

Orosházán, 1898. december 19-én született Szalay József (1898-1988) gépészmérnök. 1916-18-ban katonai szolgálatot teljesített. Felsőfokú tanulmányait a budapesti Műegyetemen végezte, 1922-ben gépészmérnöki oklevelet szerzett. 1923-ban a karlsruhei műegyetem vendéghallgatója volt. 1923-26-ban Ad. Laudin karlsruhei mérnöki irodájában tervezőmérnök, majd 1926-29-ben az ausztriai Riemenfabrik Prinzersdorfnál

üzemvezető beosztásban dolgozott. 1929-33-ban a Ganz és Társánál szerkesztő mérnök. 1933-1948 között a Központi Gáz és Villamossági Rt.-nél üzemmérnök, majd a szegedi villamosmű és gázgyár üzemigazgatója volt. 1948-50-ben az ÁVIRT-nál és ETÉI-nél tervezőmérnök, 1950-54-ben az Erőmű Tervező Irodánál (ERŐTERV) főosztályvezető, 1954-60-ban az Erőmű Tröszt fő-energetikusa, 1960-tól nyugalomba vonulásáig a Műszeripari Kutató Intézet tudományos főmunkatársa lett. 1949-1960 között a Műegyetem meghívott előadója volt. Főként az erőművek automatizálásának kérdéseivel foglalkozott. *Főbb művei: Az erőművek segédberendezéseinek méretezése és elrendezése (Budapest, 1951); A szabályozás szerkezeti elemei és alkalmazása (Budapest, 1953); Bevezetés a szabályozás elméletébe és gyakorlati vonatkozások (Budapest, 1954); Vízierőművek üzemvitele (Budapest, 1954); A gázhőmérséklet szabályozási eljárásainak értékelése üzemi szempontból (Budapest, 1960); Irányítástechnikai alapfogalmak (Budapest, 1966).*

20. – 100 éve született Klatsmányi Árpád mérnök, feltaláló

Budapesten, 1923. december 20-án született Klatsmányi Árpád (1923-2007) gépészmérnök, feltaláló. 1947-ben szerezte meg a mérnöki oklevelét. Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt.-ben kezdett dolgozni, 1949-ben a gyár kutatólaboratóriumába került. Eleinte mérés technikai feladatokkal foglalkozott, ám nagy része volt az ekkor fellendülő magyar félvezető-kutatásban is. Az ötvenes években már a Budapesti Műszaki Egyetemen tanított, azonban az '56-os forradalom után nem maradhatott tovább az intézményben. A Műszertechnikai Kutató Munkaközösség fogadta be, amely aztán pár év múlva beolvadt az Elektronikus Mérőkészülékek Gyárába (EMG). Klatsmányi itt alkotta meg legjelentősebb találmányait. A hatvanas évek elejére felismerte, hogy a digitális gépek fejlesztése és az automatizálás előtt nagy jövő áll, és ezzel kapcsolatos javaslatait az EMG vezetése is pártolta. Vezetésével indult meg a Digitális Rendszerfejlesztési Csoport nevű laboratórium munkája. Ennek első sikere egy logikai-építőelem-család volt, amelynek segítségével a Nagykörút forgalmában megvalósították a zöldhullámot. Következő nagy dobása az első magyar számológép volt. Az első kompakt, elektronikus számológép az ötvenes évek végén jelent meg Japánban. Az EMG-nél nem sokkal később, 1964 végén kezdődött egy hasonló gép, a Hunor 131 fejlesztése. A négy alapl műveletre képes kalkulátor prototípusát 1966-ban mutatták be; újszerű megoldásaival nem maradt el külföldi vetélytársaitól. 13 számjegyet kezelt Nixie-csőves kijelzőn, automatikusan megállapította a tizedes pont helyét, elektronikusan reteszelt billentyűzete kiküszöbölte a téves leütéseket. A 18 kilós gépet 1967-től 1971-ig gyártották, úgy 3700 darab készült belőle, főként szovjet exportra. Klatsmányi Árpád és csapata ezután korszerűsítette a kalkulátort, így jelent meg a már 15 számjegyes, a részeredményeket memóriában tárolni képes Hunor 157 és a Hunor 158, ezekre szintén sok külföldi megrendelés érkezett. Klatsmányi vezetésével szervezték meg a gépekhez az ügyfélszolgálatot, szervizt, oktatást és a szoftverosztályt is. 1968-ban Klatsmányi újabb szakmai sikert aratott az EMG 830-cal, amely az első saját tervezésű magyar, elektronikus számítógép volt. Moduláris felépítésével, könnyű szervizelhetőségével a komputer ott volt a világ élvonalában, de az üzleti siker ezúttal elmaradt. Ennek oka részben a szovjet gépek erőltetése volt, részben az, hogy akkortájt indult a szocialista országok Egységes Számítógép Rendszer programja, amelynek keretében a kormány egy francia gépet licencelt, és azt kellett honosítani. Klatsmányi ebben a munkában is részt vett, de a gyártást már a Videoton végezhette. Ez a döntés

a Klatsmányi-csoport végét jelentette, mérnökei szétszéledtek, más cégekhez mentek. Klatsmányi 1975-től már a Kohó- és Gépipari Minisztérium Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézetében dolgozott számítástechnikai főosztályvezetőként, ahonnan 1983-ban nyugdíjazását kérte, és informatikai vállalkozásba kezdett. Az ezredfordulóig aktív volt, emellett visszatért a BME-re tanítani.

22. – 110 éve született Morlin Zoltán fizikus

Bécsben, 1913. december 22-én született Morlin Zoltán (1913-2002) kristályfizikus, aki nagyon érdekes úton jutott el a fizikához. A budapesti Piarista Gimnázium elvégzése után jogi tanulmányokat folytatott a Pázmány Péter Tudományegyetemen, ahol 1936-ban „summa cum laude” minősítéssel jogi doktorátust szerzett. A Vallás és Közoktatási Minisztériumban kapott munkát, közben hobbitól bejárt matematikát és fizikát hallgatni az egyetemre. Amikor 1950-ben a minisztériumból mint osztályidegent elbocsátották, már megváltak az alapvizsgái, s ekkor Gyulai Zoltán (1887-1968) kísérleti fizikus, egyetemi tanár vette fel Levis Ernővel együtt a saját tanszéki kutatócsoportjába a Műegyetemen. 1952-ben már közös szakcikkét publikáltak, de csak egy év múlva szerezte meg Morlin Zoltán a fizikusi oklevelét az akkor már Eötvös Loránd nevét viselő tudományegyetemen (ELTE). Gyulai professzor mellett vált kristályfizikai kutatóvá, s lett a fizikai tudomány kandidátusa 1960-ban. Élete során különböző akadémiai kutatóintézetekben dolgozott, elektron-diffrakciós kutatócsoportot vezetett, optikai kristályok fejlesztésével foglalkozott, gazdag irodalmi munkásságot is kifejtett közben. Széleskörű műveltségével, derűs egyéniségével mindenütt kivívta munkatársai megbecsülését, szeretetét.

22. – 190 éve született Semsey Andor tudós

Kassán, 1833. december 22-én született Semsey Andor (1833-1923) mineralógus, mecénás, akadémikus. Előbb jogot hallgatott, majd a hohenheimi és magyaróvári gazdasági akadémián folytatta felsőfokú szakmai tanulmányait. Utána Európa fejlettebb mezőgazdasági országait tanulmányozta. Később az érdeklődése a földtan és ásványtan felé fordult. 1866-ban bérbe adta nagy kiterjedésű birtokait és ettől kezdve minden erejével a tudományokat támogatta, jövedelmét az Magyar Nemzeti Múzeum ásvány- és őslénytára és a Földtani Intézet felvirágoztatására fordította. Több mint 2 millió aranykoronát áldozott tudományos gyűjtemények beszerzésére, pályadíjakra, tudományos intézetek műszerfelszerelésére, fiatal kutatók támogatására, külföldi tanulmányutakra stb. 1889-ben a Magyar Tudományos Akadémiánál 20.000 koronás alapítványt tett tíz alapvető tudományos munka megírásának jutalmazására. Róla nevezte el Krenner József Sándor (1839-1920) egyetemi tanár az 1881-ben felfedezett semseyitet és az 1889-ben Felsőbányán felfedezett ólom-ezüst-antimon kénvegyületet, az andoritot. Semsey Andor 1882-től volt az MTA tagja.

23. – 170 éve született Czögler Alajos tanár

Mohácson, 1853. december 23-án született Czögler Alajos (1853-1893) fizikatanár, tudománytörténész. Tanulmányait a pécsi és budai főreáliskolában, a József műegyetemen és a középiskolai tanárképző intézetben végezte. 1874-től a szegedi főreálban tanított. Ott írta meg a Természettudományi Társulat pályázatára *A fizika története életrajzokban* (1882) címet viselő kétkötetes művét. 1891-től a budapesti VI. kerületi főreáliskola tanára lett. Ő írta a Pallas Lexikon összes fizikai szócikkét. A megerőltető munkatempó miatt fiatalon, szívelégtelenségben halt meg.

23. – 200 éve született Árvay József tanár

Kisraskán, 1823. december 23-án született Árvay József (1823-1879) tanár, tanfelügyelő. 1851-től volt a sárospataki főiskola matematikatanára, 1853-ban néhány hónapot Bécsben töltött. 1857-ben felállították a sárospataki főiskolában a tanítóképző intézetet, s ennek igazgatója lett, előbb azonban az egyházkerület külföldre küldte az iskolák és tanügyi irodalom tanulmányozása végett. Ekkor látogatta meg Németországot, Belgiumot és Svájcot. 1863-ban az egyházkerület akadémiai tanári ranggal tisztelte meg s 1869-ben királyi tanácsos és Zemplén megye tanfelügyelője lett. Egyik munkatársa lett a sárospataki tanárok által indított Népiskolai Könyvtárnak, majd társszerkesztője lett a Sárospataki Füzeteknek. Népiskolai tankönyvei és tanítási vezérkönyvei elterjedtek voltak.

24. – 120 éve született Orbán György fizikus

Budapesten, 1903. december 24-én született Orbán György (1903-1977) röntgenfizikus, biofizikus. A budapesti tudományegyetemen 1925-ben matematika-fizika szakos középiskolai tanári oklevelet kapott. Pályáját a pécsi tudományegyetem Fizikai Intézetében kezdte, itt doktorált 1929-ben, és a röntgenfizika magántanárává képesítették 1934-ben. Debrecenben a Középiskola Tanárképző Intézet tanára (1941-43) volt. 1950-től az általa szervezett Országos Sugárfizikai Laboratórium vezetője, az MTA Atommagkutató Intézetének osztályvezetője 1956-tól, a debreceni KLTE Alkalmazott Fizikai Tanszékének tanszékvezető docense (1956-57), majd egyetemi tanára (1957-68) lett. Tanulmányúton járt Bécsben, Heidelbergben és Berlinben. Bécsben jelentős eredményeket ért el a Wilson-kamrával való méréseivel. Charles Thomson Rees Wilson (1869-1959) Nobel-díjas skót fizikus a Cambridge-i Egyetemen tanított és ott alkotta meg a róla elnevezett ködkamrát a radioaktív sugárzások és töltött részecskék kimutatására. Orbán György egyetemi tanárnak röntgenfizikai és ultraibolya sugárzással kapcsolatos elfogadott szabadalmi is voltak.

26. – 190 éve született Unghváry Vilmos mérnök

Szarvason, 1833. december 26-án született Unghváry Vilmos (1833-1902) mérnök, mezőgazdász, publicista, aki egyik szorgalmazója volt a vízszabályozásnak, az öntözőcsatorna rendszerek kiépítésének, és propagálta a mesterséges haltenyésztést.

27. – 120 éve született Széchy Károly mérnök

Budapesten, 1903. december 27-én született Széchy Károly (1903-1972) Kossuth-díjas hídépítő mérnök, műegyetemi magántanár, akadémikus. Elméleti és gyakorlati munkásságában egyaránt újszerű számítási eljárásokat, építési módszereket, eredeti szerkezeti megoldásokat alkalmazott. Tudományos szakterületén belül főként az építmény és az altalaj kapcsolatát vizsgálta. A második világháború után nagy szerepet vállalt a hazai hidak újjáépítésében. A budapesti metró építésének előkészítésében, majd megvalósításában is tevékeny részt vállalt. Az alagútépítés nemzetközileg elismert szakembereként hol mint igazgató, hol mint főmérnök vezette a munkálatokat. Hivatásához haláláig hű maradt: a metró Déli pályaudvari befejező szakaszának építése közben, az ottani munkahelyen kapott szívinfarktust. A fővárostól Pro Urbe kitüntetést kapott (1970.) a budapesti hidak újjáépítése és a földalatti vasút építése terén kifejtett munkásságáért.

28. – 120 éve született Neumann János (John von Neumann) tudós

Budapesten, 1903. december 28-án született Neumann János (1903-1957) zseniális matematikus, világhírű mérnök-fizikus, egy felmérés szerint a huszadik század legjelentősebb személye. Tanulmányai után a Berlini Egyetemen (1926-28), majd a Hamburgi Egyetemen (1929-1930) tanított. 1930-tól a Princetoni Egyetemen (USA) tanított 1933-ig, amikor is meghívták az egyetem közelében működő híres Institute for Advanced Study kutatási intézetbe, ahol a világ legkiválóbb tudósai dolgoztak, többek között Albert Einstein, Kurt Gödel. Később itt építették irányítása alatt az IAS számítógépet. 1926-1937 között főként matematikai ill. kvantummechanikai kérdések foglalkoztatták. Miután teljessé tette a halmazelmélet axiómarendszerét, nekiállt a kvantummechanika axiomatizálásának. Munkásságának eredményeként jelent meg 1932-ben „A kvantummechanika matematikai alapjai” című alapvető könyve. További kutatásai vezették el ahhoz, hogy (G. Birkhoffal együtt) bebizonyítsa: a kvantummechanika más logikát követel meg, mint a klasszikus mechanika. A második világháború idején addigi tevékenységei mellett ő is bekapcsolódott a haditechnikai kutatásokba, és érdeklődése egyre inkább a matematika alkalmazásai irányába fordult. Tanácsadóként több amerikai katonai projektben vett részt. Rendszeresen járt Los Alamosba, ahol részt vett az első atombomba megépítésével kapcsolatos titkos programban, az előállításával kapcsolatos elméleti munkában. 1955-ben az USA Atomenergia Bizottsága tagjává nevezték ki. Az atom- és hidrogénbombák kísérleti robbantásainál keletkező lökéshullámok tanulmányozása során olyan bonyolult matematikai összefüggéseket fedezett fel, amelyek klasszikus módszerekkel már nem voltak megoldhatók. Ekkor fordult érdeklődése a nagysebességű elektronikus számítások lehetősége felé. 1944-ben tanácsadóként csatlakozott az ENIAC számítógép építésével foglalkozó, W. Mauchly és P. J. Eckert vezette teamhez a Moore Schoolban (Pennsylvania Egyetem, Philadelphia, USA). Közös munkájuk eredményeképpen Neumann fogalmazta meg az ENIAC tapasztalatai alapján tervezett új számítógép, az EDVAC elveit (First Draft of a Report on the EDVAC). E vázlatban fogalmazta meg először a tárolt-programú számítógépek elveit, amelyek alapján építik azóta is a számítógépeket. Nevéhez fűződik a játékelmélet megteremtése, amelyet O. Morgenstern közgazdással dolgozott ki. A játékelmélet a modern politika és közgazdaságtan gyakran használt módszere lett, amelynek tovább-fejlesztéséért több Nobel-díjat osztottak ki, többek között a magyar származású Harsányi Jánosnak. Széleskörű érdeklődése és kiemelkedő absztrakciós képessége a fentiekén túl számos más területen hozott létre alapvető eredményeket (pl. numerikus matematika, meteorológia, ergod-elmélet, automata elmélet stb.). Kiemelkednek még az informatika tovább-fejlődésében alapvető szerepet játszó gondolatai is.

28. – 90 éve született Szejtli József mérnök

Nagykanizsán, 1933. december 28-án született Szejtli József (1933-2004) Széchenyi-díjas vegyészmérnök, feltaláló, c. egyetemi tanár. Életműve és neve összeforrt a ciklodextrin technológiával, a szupramolekuláris kémiával, az általa alapított vállalat (a Cyclolab) neve pedig a megbízható szakmai tudás és innováció garanciája lett itthon és világszerte.

31. – 100 éve született Szili József mérnök

Felsőgallán, 1923. december 31-én született Szili József (1923-1985) bányamérnök, bányászattörténész. Az 1943-ban Sopronban megkezdett tanulmányait a háború félbeszakította, oklevelét a miskolci Nehézipari Műszaki egyetemen szerezte (1953). 1954-től 1956 végéig az Ózdi Szénbányászati Tröszt somsályi bányauzemének főmérnöke. 1957-től a megalakult Oroszlányi Szénbányák XVI. aknajának főmérnökeként eredményesen vezette be az acélgyűrűs vágatbiztosítást és a kétszárnyú frontfejtések folyamatos, egyidejű telepítését. 1960-tól a vállalat igazgatóságán távlati fejlesztési főmérnök, majd a beruházási osztályvezetője volt. Az 1970-es évek közepétől Oroszlány és környéke bányászattörténetének kutatója, szakírója lett. Kezdeményezésére készült el 1979-ben a volt XVI. aknán a bányászati emlékhely, melyet később múzeumi rangra emeltek.

Felhasznált irodalom:

- *MMK Történeti (Bizottság) Munkacsoport: Magyar mérnökök évfordulói 2023-ban*
Internet: mmk.hu/kamarai/historia
- *Évfordulóink a műszaki és természettudományokban*
MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága sorozatának egyes kötetei
- *História – Tudosnapár - Természettudósokhoz kapcsolódó évfordulók*
Internet: tudosnapar.kfki.hu/historia
- *Neumann János Számítógép-tudományi Társaság (NJSZT) Informatikatörténeti Fórum*
Internet: itf.njszt.hu
- *Dr. Hajtó Ödön: A mérnöki hivatásért*
2021. – Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara
- *Nagy Ferenc szerk.: Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig*
1997. – BETTER – MTESZ – OMIKK
- *Kenyeres Ágnes szerk.: Magyar Életrajzi Lexikon I-IV. 1967-1990. – Akadémiai Kiadó*
Internet: arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/
- *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) és a jogelőd Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) kiadványai*
- *Mérnök Újság (MÚ) és MÚ Online História* rovat (Magyar Mérnöki Kamara)
Internet: mernokvagyok.hu és mernokvagyok.hu/blog/category/historia
- *Mérnöki évfordulók, emléknapiak és programok - 2014. január 1-től havi bontásban*
Internet: mmk.hu/kamarai/historia
- *EMT Tudomány- és Technikatörténeti Konferenciák kiadványai*
(Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság) Internet: ttk.emt.ro
- *Fejér László szerk.: Vizeink Krónikája* (Vízügyi múzeum 2001.)
Internet: library.hungaricana.hu/hu/view/VizugyiKonyvek_067/?pg=0&layout=s
- *A Magyar Hidrológiai Társaság kitüntettjei 1917-2017 között* (MHT, 2019.)
Internet: hidrologia.hu/mht/letoltes/LEXIKON_WEB.pdf
- *Kozák Péter író, szerk.: © Névpont, 2022. Nemzeti életrajzi adatbázis, virtuális sírkert*
Internet: nevpont.hu/
- *Egyéb szakmai életrajzok és műszaki források*

Készítette: Sipos László József villamosmérnök, minőségügyi szakmérnök,
Magyar Mérnöki Kamara (MMK) Történeti (Bizottság) Munkacsoport tagja